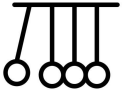

Nuremberg Davalarının Savaş Suçlarının Yargılanmasındaki Hukuki Önemi

LAW

ELA TUNÇ

Giriş

II. Dünya Savaşı'nın ardından uluslararası toplum, özellikle Nazi Almanyası tarafından işlenen, eşi benzeri görülmemiş ölçekteki vahşetlerle karşı karşıya kaldı. Buna yanıt olarak Müttefik Devletler, Nuremberg Davaları'nı kurdu; bu, önde gelen siyasi ve askeri figürlerin uluslararası bir mahkeme önünde yargılandığı ilk olaydı. Bu davalar yalnızca savaş suçlarına verilen bir tepki olmakla kalmadı, aynı zamanda hukuk tarihinde de bir dönüm noktası oluşturdu. Bireysel ceza sorumluluğunu tesis ederek, uluslararası suçların yeni kategorilerini tanıtarak ve gelecekteki hukuki kurumların temelini atarak, Nuremberg Davaları, savaş suçlarının yargılanma şeklini ve modern uluslararası hukukun gelişimini kökten değiştirdi.

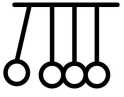
Bireysel Ceza Sorumluluğunun Tespiti

Mart 1945'te dört büyük Müttefik güç—Fransa, Sovyetler Birliği, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri—önde gelen Nazi savaş suçlularının özel bir uluslararası mahkeme önünde yargılanmasını önerdi. Almanya'nın Nuremberg şehri, savaş öncesi Nazi propaganda mitinglerinin yoğun olarak düzenlendiği bir merkez olduğundan, davaların yeri olarak seçildi. Müttefikler, Nuremberg'in Nazi Almanyası'nın ölümü simgelemesini istiyordu.

Kasım 1945'ten Ekim 1946'ya kadar süren Uluslararası Askerî Tribunal'de toplam yirmi dört sanıktan yirmi biri, barışa karşı suçlar, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar nedeniyle yargılandı. Mahkeme, daha önce Alman mahkûmlar tarafından 1.000'den fazla tutuklunun ağırlandığı şekilde genişletilmiş olan Nuremberg Adalet Sarayı'nda toplandı. ABD, IMT sonrasında Nuremberg'de 12 ek dava daha açtı. Toplamda 199 sanık yargılandı; 161'i mahkûm edildi ve 37'si idam cezasına çarptırıldı.

1939 ile 1945 yılları arasında Nazi Almanyası; Polonya, Danimarka, Norveç, Hollanda, Belçika, Lüksemburg, Fransa, Yugoslavya, Yunanistan ve Sovyetler Birliği dâhil olmak üzere birçok Avrupa ülkesini işgal etti. Alman saldırganlığı, işgal edilen bölgelerde büyük bir vahşetle eşlik etti. Sadece Sovyetler Birliği'ndeki savaş kayıpları 27 milyon ölüydü; bunların çoğunluğu sivil ve bu sayı, savaş öncesi nüfusun yedide birini oluşturuyordu. Hukuki hesaplama, özellikle milyonlarca Yahudi'nin sistematik olarak öldürülmesinin eşsizliği algısına dayanan, Nazi suçluluğunun olağanüstü doğasına dayanıyordu.

“Üstün emirler” olarak da bilinen ve “sadece emri yerine getirdim” veya “Nuremberg savunması” şeklinde adlandırılan bu savunma, bir kişinin—sivil, askerî veya polis—üst düzey bir yetkili tarafından verilen emirleri yerine getirdiği için suçlu sayılmaması gerektiğini iddia eden bir mahkeme dilekçesidir. Bu savunma, komuta sorumluluğunu

tamamlayıcı bir unsur olarak kabul edilir. Bu savunmanın en dikkat çekici kullanımı, 1945–1946 Nuremberg Davaları’nda sanıklar tarafından yapılmıştır. Bu davalar, II. Dünya Savaşı’nın ana galip Müttefikleri tarafından, yenilen Nazi Almanyası’nın siyasi, askerî ve ekonomik liderliğinin önde gelen üyeleri de dâhil olmak üzere birçok kişiyi yargılamak amacıyla düzenlenen bir dizi askerî tribün idi. Onları kuran Uluslararası Askerî Tribunal’in Londra Şartı uyarınca davalar, üstün emirler savunmasının artık cezadan kaçmak için yeterli olmadığını, yalnızca cezanın hafifletilmesinde rol oynayabileceğini belirledi.

Nuremberg Davaları’ndaki kilit isimlerden biri olan Walther Funk, Reich Ekonomi Bakanı ve Reichsbank Başkanı olarak, Yahudilerden ve işgal altındaki bölgelerden alınan malların yağmalanması ve yönetilmesini denetledi. Bu mallar arasında Holokost mağdurlarından çıkarılan altın da vardı. Mahkeme kanıtları—mali kayıtlar ve resmî emirler gibi belgeler—Funk’un Nazi rejiminin operasyonlarını bilerek kolaylaştırdığını ve zulüm mekanizmasını sürdürdüğünü gösterdi; kendisi bizzat cinayet işlememiş olmasına rağmen. Benzer şekilde, Hermann Göring, Luftwaffe’nin (Alman Hava Kuvvetleri) Başkomutanı, 1933’te Gestapo’nun kurucusu, Dört Yıllık Plan Bakanı, Reichsmarschall, tüm diğer Wehrmacht komutanlarının üstünde ve 1941’de Hitler tarafından halefi ve tüm görevlerinde ikinci kişi olarak atanmıştı. Kendisi, daha önce I. Dünya Savaşı’nda bir filo pilotuydu; Blue Max ile ödüllendirilmişti ve von Richthofen, yani Kızıl Baron tarafından yönetilen filonun komutanıydı.

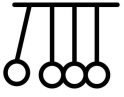
Yeni Hukuki Kavramların Oluşturulması

Davalar tamamlandıktan sonra Nuremberg Şartı oluşturuldu ve temel terimler tamamen tanımlandı. Madde 6 şöyle belirtmektedir: “İşbu Madde 1’de anılan Anlaşma ile kurulan Tribunal, Avrupa Mihver Ülkeleri’nin önde gelen savaş suçlularını yargılamak ve cezalandırmak amacıyla, Avrupa Mihver ülkelerinin çıkarları doğrultusunda, ister birey olarak ister bir örgütün üyesi olarak, aşağıdaki suçları işleyen kişileri yargılayıp cezalandırma yetkisine sahiptir.

Aşağıdaki fiillerden herhangi biri, Tribunal’in yargı yetkisi kapsamına giren suçlar olup, bireysel sorumluluk doğurmaktadır:

(a) BARIŞA KARŞI SUÇLAR: Yani, saldırgan bir savaşın planlanması, hazırlanması, başlatılması veya yürütülmesi; uluslararası antlaşmalara, anlaşmalara veya garantilere aykırı bir savaşın yürütülmesi; veya bunların gerçekleştirilmesi amacıyla ortak bir plan veya komploya katılım;

(b) SAVAŞ SUÇLARI: Yani, savaş hukukunun veya savaş geleneklerinin ihlali. Bu ihlaller arasında, ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere, işgal altındaki bölgelerde veya sivil nüfusa yönelik cinayet, kötü muamele veya kölelik işçiliğine veya başka amaçlarla sürgün; savaş esirlerine veya denizde bulunan kişilere yönelik cinayet veya kötü muamele; rehine

öldürme; kamu veya özel mülkiyetin yağmalanması; şehirlerin, kasabaların veya köylerin gereksiz yere tahribi veya askeri zorunlulukla gerekçelendirilmemiş yıkım;

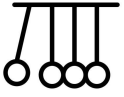
(c) İNSANLIĞA KARŞI SUÇLAR: Yani, savaş öncesinde veya sırasında herhangi bir sivil nüfusa karşı işlenen cinayet, yok etme, köleleştirme, sürgün ve diğer insanlık dışı eylemler; veya Tribunal'in yargı yetkisi kapsamında bir suçun icrası veya bağlantısı çerçevesinde, siyasi, ırksal veya dinsel gerekçelerle yapılan zulümler; bu eylemler, işlendiği ülkenin iç hukukuna aykırı olup olmadığına bakılmaksızın geçerlidir.

Yukarıdaki suçlardan herhangi birinin işlenmesine yönelik ortak bir plan veya komplo oluşturulması veya uygulanmasına katılan liderler, organizatörler, kışkırtıcılar ve yardımcıları, söz konusu planın uygulanması sırasında herhangi bir kişi tarafından gerçekleştirilen tüm eylemlerden sorumludur.

Modern Uluslararası Hukukun Temeli

1990'ların başında Eski Yugoslavya cumhuriyetlerinde işlenen zulümlere yanıt olarak, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 1993 yılında, Nuremberg Duruşmaları'nın mirasından yararlanarak Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni (ICTY) kurdu. Bu mahkeme, duruşmaların etkisi altında kurulan ilk uluslararası ceza mahkemesi olmasının yanı sıra, soykırım suçunu yargılamakla yetkilendirilen ilk mahkeme olma özelliğini taşımaktadır. 1993–2017 yılları arasındaki görev süresi boyunca ICTY, devlet başkanları, ordu şefleri, kabine bakanları ve çatışmaya taraf olan çeşitli gruplardan birçok üst ve orta düzey siyasi, askerî ve polis yetkilisi dahil olmak üzere 160'tan fazla kişiyi yargılamıştır. Mahkemenin iddianameleri, 1991–2001 yılları arasında farklı etnik gruplara karşı işlenen suçları kapsamaktadır.

Ayrıca 1990'larda, Ruanda'da Hutu ve Tutsi nüfusları arasında yoğun gerilimler yaşanmış ve bu durum 1994 soykırımıyla doruğa ulaşmıştır. Ruanda soykırımı, 6 Nisan 1994'te Cumhurbaşkanı Habyarimana'nın uçağının düşürülmesiyle başlamış ve saatler içinde Hutu aşırılık yanlıları, ılımlı liderleri öldürerek geçici bir hükümet kurmuştur. Resmî olarak birden fazla siyasi partiyi temsil ettiğini iddia etse de, gerçekte üyelerinin tamamı Hutu Gücü ideolojisini paylaşmakta ve parti etiketlerini meşruiyet göstergesi olarak kullanmaktaydı. Ordu, Interahamwe gibi milisler ve yerel yetkililerin desteğiyle geçici hükümet, Tutsilere ve ılımlı Hutulara yönelik kitlesel katliamları organize etmiş ve yönlendirmiş; sıradan vatandaşları kışkırtmak için radyo ve basın aracılığıyla propaganda yapmıştır. Siyasal ılımlıları ortadan kaldırmış, katliamları devlet yapıları üzerinden koordine etmiş ve uluslararası toplumu yanıltmaya çalışmıştır. Yaklaşık 100 gün süren süreçte 500.000 ile 1.000.000 kişi hayatını kaybetmiştir. 8 Kasım 1994'te Birleşmiş Milletler, komşu ülke Tanzanya'da Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni (ICTR) kurmuştur. ICTR, yerel mahkemelerle birlikte çalışmış, ancak kararları ulusal mahkemeler üzerinde nihai önceliğe sahip olmuştur.

Sonuç

Nuremberg Duruşmaları, uluslararası adaletin evriminde bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir ve savaş suçlarının anlaşılması ile yargılanma biçimini dönüştürmüştür. Bireyleri rütbelerine bakılmaksızın hesap verebilir kılmak, “emir aldım” savunmasını reddetmek ve insanlığa karşı suçlar gibi suçları resmî olarak tanımlamak yoluyla bu duruşmalar, kritik hukuki emsaller oluşturmuştur. Etkileri, savaş sonrası dönemin ötesine geçerek Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi gibi kurumların şekillenmesine katkıda bulunmuştur. Nihayetinde, Nuremberg’in mirası; hesap verebilirliği, adaleti ve insan haklarının küresel ölçekte korunmasını önceliklendiren bir uluslararası hukuk sistemine yaptığı kalıcı katkıda yatmaktadır.

Kaynaklar

- 1) “The Nuremberg Trials.” *The National WWII Museum, New Orleans*, www.nationalww2museum.org/war/topics/nuremberg-trials. Erişim: 25 Mart 2026.
- 2) “Nuremberg Trials.” *Wikipedia, Wikimedia Foundation*, 21 Mart 2026, en.wikipedia.org/wiki/Nuremberg_trials.
- 3) “Superior Orders.” *Wikipedia, Wikimedia Foundation*, 10 Mart 2026, en.wikipedia.org/wiki/Superior_orders.
- 4) Gayle, Tina. “Hitler’s Inner Circle: The 10 Most Powerful Men in Nazi Germany.” *History Hit*, 1 Eylül 2021, www.historyhit.com/hitlers-inner-circle/.
- 5) “The Trial of German Major War Criminals: Proceedings of the International Military Tribunal Sitting at Nuremberg, Germany.” *Avalon Project: Documents in Law, History and Diplomacy*, avalon.law.yale.edu/imt/imtconst.asp#art6. Erişim: 25 Mart 2026.
- 6) “International Criminal Justice Since Nuremberg.” *United States Holocaust Memorial Museum*, www.ushmm.org/genocide-prevention/simon-skjodt-center/work/ferencz-international-justice-initiative/transitional-justice/international-criminal-justice-since-nuremberg. Erişim: 25 Mart 2026.